

Zijn welvaartvergroeters wereldverbeteraars?

Prof Dr. Barbara Baarsma hield in november 2014 de Van der Leeuw-lezing, die in de Volkskrant werd gepubliceerd. Nu worden er wel meer lezingen gepubliceerd, zult u denken. Maar in dit geval is er sprake van een merkwaardige publicatie, in een sociaal geïnspireerde landelijke krant.

AUTEUR: AD MAAS

Baarsma meent namelijk economen te moeten ondersteunen met de bemoedigende woorden dat zij slechts één waarde nastreven, namelijk dat meer welvaart beter is dan minder, en dat ze op grond van deze waarde in essentie wereldverbeteraars zijn. 'Economen zijn geen harteloze misantropen', staat er boven de tekst van haar lezing. Een redactioneel commentaar ontbrak. De andere dag mocht Arnold Grunberg in zijn minicolumn op de voorpagina van de krant laten weten dat hij het met Barbara eens was. Volkskrant economiecommentator Peter de Waard zweeg en zelfs Marcel van Dam kwam er in zijn rubriek niet op terug. Hier dus de vraag of de stelling klopt.

'Waarheid' over economen

Deze situatie, maar ook een passage uit de tekst van Baarsma zelf, deden mij twijfelen of ik de lezing wel goed begrepen had. Barbara zag in haar voordracht namelijk nog wel een

interessant probleem. Namelijk of economen vanaf hun geboorte goede mensen zijn, of dat hen dat in hun opleiding is aangeleerd. Ik vroeg me af of hier een cabaretttekst werd voorgedragen door een hoogleraar, die bezig was de wereld van de economen te behagen. Of was ze bezig om de wereld van de economen te winnen voor marketingactiviteiten? Op dat terrein is ze immers hoogleraar en economen hebben doorgaans geld en/of zitten er nogal eens dichtbij. Ging het uiteindelijk om het vermarkten van de statistisch significante morele goedheid van het werk van economen? De competenties van economen om moreel goed te zijn, waren waarschijnlijk toch wel enigszins aangeboren. Maar verder vooral te danken aan de academische opleidingen, met als lichtend voorbeeld de Universiteit van Amsterdam. Het verhaal dat economen vaak econometristen zijn (geworden), die objectief en waardenvrij werken, dus met weinig

geesteswetenschappelijke bagage, zou dan niet waar zijn.

Ik besloot deze spannende *denkpiste*, zoals de Vlamingen zeggen, te verlaten, want dit is niet het tijdschrift om Barbara-economen de les te lezen. Als ik nu eens met een tegenstelling ging werken, bedacht ik. 'Welzijnsvergroters zijn wereldverbeteraars'. Dat klinkt meteen al erg goed. Met deze stelling zou ik bij heel wat lezers wel wat sympathie winnen. En dat niet alleen: de kans om nog eens stevig in te gaan op het verschil tussen welvaart en welzijn zou dan volop aanwezig zijn. Altijd raak om daar ten tijde van een economische crisis over te beginnen. Bovendien deed zich meteen een gelegenheid voor om het boek van theologe Elisabeth Riphagen (2014) onder de aandacht te brengen. Haar ontmoetingen met mensen in zorginstellingen maken namelijk duidelijk dat een zekere welvaart van belang is, maar ook hoe mensen vol overtuiging met minder genoegen willen nemen, als ze een doel zien dat hun leven zin geeft. Ten slotte besloot ik om de stelling van Barbara Baarsma direct ter discussie te stellen: minder welvaart kan beter zijn dan meer welvaart.

Denkoefeningen

Over waarden (en normen) en waardenorientaties is al eeuwenlang een bibliotheek vol geschreven. Een klassieke indeling van waarden is gebaseerd op een indeling in waarde op materieel, biotisch, sociaal, cultureel en existentieel (religieus) terrein. De bekende behoeften in de piramide van Maslow kun je zien als (een volgorde van) waardengebieden. Reflecteren over het verband daartussen, van beneden naar boven en van boven naar beneden, levert mooie denkoefeningen op. Wie niet mee wil lezen in de oudere literatuur, kan bijvoorbeeld terecht bij Primo Levy (1991) en verder is er nog altijd Wikipedia, waar u van alles bij elkaar kunt zoeken. Het resultaat van

deze verkenning is dat er andere waarden zijn dan de waarde van welvaart en de waardering dat meer welvaart beter is dan minder. Welvaart, begrepen als referentiekader/maatstaf voor welbevinden, zie je dan als een eenzijdig geheel van waarden, maar daarom is dat geheel nog niet verkeerd: het is een goede zaak dat mensen naar welvaart streven.

Materiële welvaart

Zeker is het van belang om in te zien dat de huidige welvaart in Europa een zware crisis tegemoet gaat, die op allerlei plaatsen al het geval is. Het ernstigste probleem is het toenemen van de scheve verhouding tussen degenen die niet meer (kunnen) werken (groep 1) en degenen die moeten werken (groep 2), ook voor het welzijn van groep 1. Het nog verder uitbuiten van de jongere generaties loopt tegen grenzen

aan. De ouderen zijn nu aan de beurt. Wie de demografische ontwikkelingen doortrekt naar de toekomst, ziet dat er een onmogelijke situatie ontstaat. Onder meer Sander Boelens (2014) heeft deze crisis geanalyseerd en deze analyse voorzien van negen voorstellen om een rampzalige ontwikkeling om te buigen. Bij die maakbare welvaart kom er heel wat kijken.

Een direct nadeel van materiële welvaart (van hebben) is dat bezit de angst voor verlies met zich meebrengt. Deze angst strekt zich niet alleen uit over het bezit zelf, maar ook over de ermee verbonden status, zoals macht. Het extreme gedrag van veelbezitters (genoeg is nooit genoeg) kan op deze wijze begrepen worden. Status quo of teruggang in welvaart dwingt tot een andere wijze van zijn. De waarden die met het begrip welvaart beoogd worden, kunnen ingrijpend botsen met welvaart, deze bedreigen en ondermijnen of een te hoge prijs vergen voor het behoud ervan. Dat leidt onherroepelijk tot de kwestie van de verdeling van welvaart en de juridische waarborgen daarvan: regionaal, nationaal, Europees en mondiaal.

Beter arm en vrij dan rijk en ondergeschied?

Keuzevrijheid

In het afwegen van het voorgaande punt, komen andere waarden dan alleen welvaarts-waarden in beeld. Daarvoor kan men de term 'welzijn' gebruiken of bijvoorbeeld 'kwaliteit van (samen) leven'. Zo'n benadering leidt tot allerlei vragen in verband met houding en handelen van iedereen: ethische dilemma's komen naar voren. Deze dilemma's leiden tot vragen naar de wijze waarop godsdiensten, religies, ideologieën zich met deze dilemma's verhouden. Het (kunnen) kiezen van de meest wenselijke levensbeschouwelijke, mensbeschouwelijke, maatschappijbeschouwelijke en wereldbeschouwelijke richting vloeit voort uit het voorgaande. Tja, en wat is kiezen ook al weer? Sommige neurologen schijnen dat te weten.

Naar aanleiding van de lezing van Barbara Baarsma kunnen we minstens het volgende vragen: zijn er geen omstandigheden waarin minder groei van de welvaart een positieve werking zou kunnen hebben? En hoort bij de vraag naar welvaart niet meteen de vraag of andere waarden misschien ook wel enig nut hebben? En is de vraag onbelangrijk hoe welvaart verdeeld wordt? Mijn stelling is dat minder welvaart – waar het kan – beter is als welvaart zich evenwichtig verhoudt met andere waarden – en dus met het welzijn van allen. Maar hoe belangrijk ook, deze stelling is niet genoeg om het denken anders en breder te richten. Waardensystemen veranderen niet uit zichzelf. In het systeem moet de 'vreemde-

ling' binnendringen, een plaats krijgen en in communicatie raken. Echt iets voor coaches.

De Van der Leeuwlezing kunt u bekijken via www.vanderleeuwlezing.nl ■

Ad Maas is neerlandicus en redactielid van het TvC. www.bureaupubliciteit.nl

Literatuur

- Baarsma, B. (2014, 8 november). Economen zijn geen harteloze misantropen. *De Volkskrant*.
- Basile, J. (1965). *La formation culturelle des cadres et des dirigeants*. Verviers: Marabout.
- Boelens, S. (2014). *Herstel de kringloop? Voorstellen voor een maakbare welvaart voor alle generaties*. Breda: Papieren Tijger.
- Bod, R. (2010). *De vergeten wetenschappen: Geschiedenis van de humanora*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Levy, P. (1991). *De verdronkenen en de geredden*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Riphagen, E. (2014). *Achter de eeuwige glimlach: Honderd ontmoetingen in Indonesië*. Amsterdam: Conserve.
- Sarot, M. (2014). Theologie als bijdrage aan het normatief kapitaal van en samenleving. *Annalen van het Thijmgenootschap*, 3 (102).
- Bosman, F. & Goris, H. (red.). (2014). *Verdeelde wijsheid. Tussen Kerk en academische theologie*. Nijmegen: Valkhof Pers.